

Az „Ajánlás az 1. és 3.évfolyamok iskolai egészségfejlesztő – univerzális drogpreevenciós programjainak 2014-2020 közötti fejlesztéspolitikai irányaira” című dokumentum szakmai véleményezése

A Kábítószerügyi Civil Koordinációs Testületet 2015. november 23.-án megküldte számomra lektorálásra az „Ajánlás az 1. és 3.évfolyamok iskolai egészségfejlesztő – univerzális drogpreevenciós programjainak 2014-2020 közötti fejlesztéspolitikai irányaira” című 178 oldalas pdf formátumú dokumentumot, illetve ennek kiegészítéseként a 21 oldalas Kutatási Jelentés „Komplex, integrált szemléletű ifjúságpolitikai fejlesztések szakmai módszertani megalapozása projekt” című pdf formátumú dokumentumot.

A lektori vélemény a 178 oldalas Ajánlás című dokumentumra terjed ki, először általános megállapításokat fogalmaz meg, majd tételesen megválaszolja a KCKT által feltett kérdéseket.

A dokumentum 7 nagyobb tartalmi egységre oszlik, ezt követi a javaslatok megfogalmazása, majd egy mellékletben található 2 kérdőív és egy rajzvizsgálat leírása.

- Az Ajánlás kapcsán nehéz megítélni annak pontos műfaját, tekintettel arra, hogy a döntéshozók számára készített szakmapolitikai ajánlások ajánlott terjedelme ennél jóval rövidebb. A szakmapolitikai ajánlások ideális esetben rövid vezetői összefoglalót, 10-20 oldal terjedelmű javaslatokat és esetleg mellékletként részletes kutatási jelentést tartalmaznak.
- Nem teljesen világos és konzekvens az Ajánlás célcsoportja, tekintettel arra, hogy a szerzők sok esetben eltérő korosztályokra vonatkozó epidemiológiai adatokat közölnek illetve a megfogalmazott javaslatok többsége egyáltalán nem specifikus az 1. és 3. osztályosok tekintetében, ennél fogva a dokumentum azt sem indokolja, hogy miért szükséges pont ebben a korcsoportban megfogalmazni az ajánlásokat és miért ebben a korcsoportban történt adatfelvétel.
- A teljes 178 oldalas munkában elenyésző összesen 13 szakirodalmi hivatkozás szerepel lábjegyzetben (van, ahol a megadott linken nem is szerepel a hivatkozott mű), holott főleg a lelki egészségre (II. rész) és a korcsoport sajátosságaira (III. rész) vonatkozó részekben meglehetősen sok olyan kijelentést tesznek a szerzők, aminek tudományos megalapozottságát hivatkozásokkal kellene alátámasztani.
- A II. rész (Adott korcsoportban észlelhető adatok, változtatási irányok a lelki egészség vonatkozásában) 10 oldalon keresztül mutatja be a korcsoportra jellemző adatokat, ugyanakkor leginkább különböző adatok egymás utáni bemutatásának tekinthető, mint strukturált lelki egészség helyzetképnek. Ebben a fejezetben több külföldi vizsgálatra is utalnak a szerzők, olyan releváns, elérhető hazai adatok kimaradnak ugyanakkor, mint korcsoportos mortalitási és morbiditási mutatók, egészségmagatartás mutatók. Ez azért is problémás, mert később a javaslatok között szerepel az egészséges táplálkozási és balesetmegelőzési ismeretek elterjesztése, de a korcsoportos tápláltsági, illetve külső halálokról nem tudunk meg

semmit. Esetenként hiányos a tárgyalt fogalmak meghatározása (pl. 16. oldal az iskolai teljesítmény sajátos zavara vs. magatartási és emocionális zavarokat), illetve téves megállapítás is szerepel a szövegben (pl. 14. oldal a tanulási nehézségek csökkenésével kapcsolatban – ebben az életkorban ezek már magatartási problémákká válnak).

- A III. részben a szerzők a korcsoportra jellemző testi, kognitív, szociális és erkölcsi fejlődés mérföldköveit mutatják be. Ezt sok esetben Mérei Ferenc és Jean Piaget fejlődépszichológusok döntően az 1960-as és 1970-es években végzett vizsgálatait és akkoriban készített publikációit alapján teszik. Bár ezek főbb megállapításai kétségkívül alapvető fontosságúak és a mai napig érvényesek, a kortárs tudományos eredményekkel való kiegészítésük elengedhetetlen a mai gyermekekre vonatkozó ajánlások kidolgozásánál. Bizonyos gondolatok irreleváns részletességgel kerülnek bemutatásra a fejezetben (pl. tárgyállandóság vizsgálatok), az érzelmi fejlődés ismertetése pedig teljesen kimarad. Ebben a fejezetben is találunk tudományosan megalapozatlan illetve értelmezhetetlen gondolatokat (pl. 22 oldal: „az osztályokban a versengés és a kooperáció hatásai érzékelhetőek” – ez melyik emberi közösségre nem igaz?)
- A dokumentum IV. része az adott korcsoporttal kapcsolatos kutatási program legfontosabb eredményeinek és következtetéseinek bemutatása. Önmagában üdvözlendő kezdeményezés, hogy alsó tagozatban kutatás készül a tanulók lelki egészségét felmérendő. Az adatok értelmezésére a szerzők rendelkezésre bocsájtanak egy kutatási rövid jelentést, amely azonban teljesen más korcsoportra vonatkozik (véltetően 7-11 osztályra), de egyik dokumentum sem mutatja be a mintavételi eljárást, a mintát, az alkalmazott módszereket. Az adatok bemutatásánál sehol nem szerepel a minta elemszáma, illetve a reprezentativitásról nem tudunk meg semmit, ami egy kutatás tudományos súlyát komolyan érintheti. Hasonlóan a kutatás etikusságát és tisztaságát érintő kérdés, hogy mindenkorai etikai bizottság engedélyezte-e a felmérések lefolytatását, különös tekintettel arra, hogy számos szenitív kérdés is szerepel a vizsgált tényezők között (pl. szülők büntetett előélete, pszichiátriai betegségek, rajztesztekből levonható következtetések). A szülőkre vonatkozó szenitív kérdések nemcsak etikai szempontból kifogásolhatók, de kérdéses az is, hogy a pedagógus mennyiben kompetens megítélni a szülő szerfogyasztását, kisebbségi hovatartozását stb.
- A mellékletben szereplő kérdőív kapcsán felmerülő kérdés, hogy a más kutatásokban (Iskoláskorúak Egészségmagatartása, HBSC) validált és onnan kölcsönzött kérdések esetén rendelkeznek-e az adott kutatásvezető írásos engedélyével, tekintettel arra, hogy ebben a dokumentumban sehol nem szerepelnek az erre való hivatkozások. Mindemellett jelentős ezen kérdések száma a kérdőívben. Szintén a kérdőív áttekintésekor felmerülő probléma, hogy a vallásossággal kapcsolatos tételek ilyen nagy számát mi indokolja, milyen hipotéziseket fogalmaztak meg ezzel kapcsolatban a kutatók.
- Ugyancsak a IV. fejezetben ismertetett kutatással kapcsolatban felmerülnek fogalmi tévedések, a teljesség igénye nélkül néhány példa: testsúly és testmagasság átlag adatok nemi bontás nélkül nem értelmezhetők; a magatartás, szorgalom, egészséges táplálkozás pedig nem pszichológiai konstruktumok, ahogy a szövegben szerepel.

- Bár a kutatási adatok elemzésekor használt statisztikai módszereket, bevont változókat nem ismerjük meg alaposan a dokumentumból, de bizonyos elemzéseknél már ránézésre is kifogásolható, hogy pl. miért számol a kutató korrelációt dichotóm illetve nem folytonos változók (szülő munkanélkülisége, büntetett előélet és gyermek társas helyzete stb.) között. Véleményem szerint a megismert változók alapján bizonyos következtetések levonása félrevezető lehet.
- A kutatást bemutató részben – egy szakmapolitikai ajánlás szempontjából – irreleváns részletességgel mutatnak be a szerzők kerül rajzvizsgálatieredményeket 31 oldalon keresztül. Sajnos az anyag/módszer jellegű ismertetés kihagyása miatt nem tudjuk meg, hogy milyen szempontrendszer szerint dolgozták fel a gyermekrajzokat, hogy milyen körülmények között került sor a gyermekrajzok elkészítésére, illetve kontrollálták-e az elemzéseket a szenzomotoros fejlettség szempontjából.
- Az V. fejezetben az adott korcsoporttal kapcsolatos szakmapolitikai eszközök elemzését mutatja be a dokumentum. Itt több fontos és előremutató gondolatot is megfogalmaz az ajánlás (pl. a művészeti tevékenységek fontossága, az esélyegyenlőség érvényesítésének jelentősége: eltérő kultúrájú, fogyatékkal élő emberek, nők esetében, a gyermekjogok figyelembe vétele, a pedagógus társadalmi helyzete, motivációja témakörökben), több megállapításával egyet értek. A szakmapolitikai eszközök elemzéséből hiányzik a strukturált elemzési szempontrendszer, az elemzés és a bemutatás nem azonos feldolgozási szintek (pl. kerettantervek táblázatos bemutatása). Az iskolai drogmegelőzési és egészségfejlesztési programok értékelése kapcsán több színvonalas kutatást is bemutat az ajánlás, ennek során olykor túlzottan részletekbe menő és oda nem illő adatok is idéz (pl. iskolai erőszak kapcsán a 8. osztályosok körében kapott adatokat).
- A VI. rész (A változás szükségességének indoklása), a VII. rész illetve ezeknek összefoglalása között részben átfedések, redundanciák is felfedezhetők (pl. szülők bevonása, szociális készségek fejlesztése), a „Javaslatok” c. rész összefoglalása önmagában elegendő lenne a lényeg kiemelésre, a redundanciák az ismétlődő gondolatok csökkentésére. A megfogalmazott javaslatokkal teljes mértékben egyet értek, azzal a megjegyzéssel, hogy ezeket az ajánlásokat más egészségfejlesztési, egészségnevelési, köznevelési koncepciókban is megfogalmazták (pl. lelki egészség stratégia, mindennapos testnevelés stb.) illetve nem korosztály specifikusak a dokumentum címétől eltérően.

A lektori felkérésben szereplő kérdések és az azokra adott válaszok:

1. Tartalmaz-e eredeti, új tudományos eredményeket?
  - A dokumentumból nem ismerhetők meg a kutatási hipotézisek, azok indoklásai és alátámasztásukra illetve megcáfolásukra választott tudományos eszközök.
2. A dokumentum alapját képező kutatás folyamata és megvalósítása megfelel-e a tudományos kutatások standardjainak?

- A dokumentum nem tér ki a kutatási folyamat részletes bemutatására, így ez a kérdés nem értelmezhető.
3. Megfelelő mintavételi és adatfelvételi eljárást alkalmaztak-e a kutatók?
    - A dokumentum nem tér ki a kutatási folyamat részletes bemutatására, így ez a kérdés nem értelmezhető.
  4. Megfelelő adatelemzési, statisztikai eljárásokat választottak-e a kutatók és ezeket megfelelően alkalmazták-e?
    - A dokumentum nem tér ki a kutatási folyamat részletes bemutatására, így ez a kérdés nem értelmezhető.
  5. A következtetések összhangban állnak-e az eredményekkel, illetve a szakirodalmi előzményekkel?
    - A bemutatott kutatás eredményei általánosságban érintik a dokumentumban olvasható ajánlásokat és javaslatokat. Kifejezetten a kutatást megalapozó elméleti, szakirodalmi előzmények az anyagban nem olvashatók, valamint specifikus, az eredmények szempontjából megfogalmazható következtetések
  6. Megfelelő-e az anyag felépítése, szerkesztése?
    - Az ajánlás több fejezete is struktúrátlan, nehezen követhető.
  7. Követhető-e a kutatás módszertana, az elemzések és az eredmények bemutatása?
    - Nem, az anyag-módszer témakörű ismertetés hiányzik a kutatás bemutatásából.
  8. Megfelelő-e az ábrák, táblázatok alkalmazása?
    - Bizonyos esetben nem világos, hogy miért bizonyos táblázatok kerültek bemutatásra (pl. XXXXII. sz., XXXIII. sz. táblázatok)
  9. Adekvátak, szükségesek, informatívak és áttekinthetőek-e az ábrák és táblázatok?
    - Bizonyos esetben nem világos, hogy miért bizonyos táblázatok kerültek bemutatásra (pl. XXXXII. sz., XXXIII. sz. táblázatok)
  10. Megfelelő-e mű stílus?
    - Általánosságban igen.